

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.05.1998, sp. zn. 3 Cdon 1069/96, ECLI:CZ:NS:1998:3.CDON.1069.1996.1

Číslo: 49/1999

Právní věta: Zákonná podmínka, uvedená v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) jako “nabytí v rozporu s tehdy platnými předpisy”, je skutkově i právně vyjádřena skutečnostmi, které se spojují s právním vztahem stát - fyzická osoba, nabyvatel. Posouzení, zda stát nabyl nemovitosti od původního vlastníka v souladu s tehdy platnými předpisy či v rozporu s nimi, do tohoto právního vztahu nezapadá, a proto má význam jen z hlediska restituční skutkové podstaty. Okolnost, zda stát byl vlastníkem věci převáděné na žalované, není rozhodná z hlediska zkoumání toho, zda fyzická osoba nemovitosti od státu nabyla v rozporu s tehdy platnými předpisy.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.05.1998

Spisová značka: 3 Cdon 1069/96

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Restituce, Zmírnění následků majetkových křivd

Předpisy: 229/1991 Sb. § 8 odst. 1

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 49

Zákonná podmínka, uvedená v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) jako “nabytí v rozporu s tehdy platnými předpisy”, je skutkově i právně vyjádřena skutečnostmi, které se spojují s právním vztahem stát - fyzická osoba, nabyvatel. Posouzení, zda stát nabyl nemovitosti od původního vlastníka v souladu s tehdy platnými předpisy či v rozporu s nimi, do tohoto právního vztahu nezapadá, a proto má význam jen z hlediska restituční skutkové podstaty.

Okolnost, zda stát byl vlastníkem věci převáděné na žalované, není rozhodná z hlediska zkoumání toho, zda fyzická osoba nemovitosti od státu nabyla v rozporu s tehdy platnými předpisy.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 1998, [3 Cdon 1069/96](#))

Krajský soud v Praze svým rozsudkem potvrdil rozsudek Okresního soudu v Příbrami, kterým bylo určeno, že na žalobce přechází vlastnické právo k ideální polovině domu č. p. 13 (nyní označeného č.

02) v J., označené stavební parcele a zahradě, vše v katastrálním území J., a to na M. K. 1/4 vzhledem k celku, na D. P. 1/8 vzhledem k celku a na M. M. 1/8 vzhledem k celku. Odvolací soud současně rozhodl o nákladech řízení a proti svému rozsudku připustil dovolání. Se skutkovými i právními závěry soudu prvního stupně se odvolací soud zcela ztotožnil. Oba soudy uzavřely, že restituční nárok žalobců podle § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., v tehdy platném znění, je dán tím, že žalovaní nabyli od státu sporné nemovitosti na základě kupní smlouvy, která byla uzavřena v roce 1976 v rozporu s tehdy platnými předpisy. Tento rozpor spatřovaly v tom, že Státní statek S., který se žalovanými kupní smlouvu uzavíral, na ně převedl vlastnictví k nemovitostem jako k celku, ačkoliv na stát mohla v důsledku trestu propadnutí majetku přejít od původních vlastníků manželů M. (rodiče resp. prarodiče žalobců) jen ideální polovina ve vlastnictví J. M. Trestní rozsudek, kterým bylo vysloveno zabrání veškerého majetku, byl totiž proti J. M. vyhlášen 7. 8. 1953, tedy až po jeho smrti. Tímto nicotným výrokem soudu nemohl přejít majetek zemřelého na stát. Jeho vlastníky proto v době uzavření kupní smlouvy se žalovanými byli ve skutečnosti dědici, to jest tehdy ještě žijící J. M. a děti. Žalovaní tedy tuto polovinu sporných nemovitostí získali od státu jako od nevlastníka, tudíž v rozporu s tehdy platnými předpisy. Podmínku určenou v § 6 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. měl odvolací soud za splněnu vzhledem k tomu, že ideální polovina nemovitostí přešla na stát na základě výroku o propadnutí majetku v rozsudku, kterým byla v roce 1953 odsouzena J. M. To, že byla také dědičkou po manželu J. M., odvolací soud považoval za nevýznamné, neboť v rozsahu svého dědičského podílu dnem smrti svého manžela nabyla další ideální část nemovitostí a i tento její dědičný podíl přešel posléze na stát v důsledku trestu propadnutí jejího majetku.

Proti svému rozsudku odvolací soud připustil dovolání podle § 238 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 1995, a to pro zásadní význam dvou právních otázek. První z nich formuloval tak, zda výrok o zabrání majetku J. M., který byl v době vyhlášení trestního rozsudku již mrtev, způsobil přechod tohoto majetku na stát. Význam této právní otázky je podle odvolacího soudu dán samotnou konstrukcí restitučního důvodu podle § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., neboť právě absence souhlasu skutečných vlastníků s kupní smlouvou je podkladem pro závěr, že žalovaní nemovitosti nabyli v rozporu s tehdy platnými předpisy. Další právně významná otázka je odvolacím soudem vymezena posouzením, zda i ohledně druhé ideální poloviny nemovitostí neměli žalobci uplatnit restituční nárok proto, že tento majetek přešel na stát bez právního důvodu. Protože přitakání takovému řešení se odvolacímu soudu jevílo protiústavní (z hlediska práva žalobců na ochranu vlastnictví), odpověděl na tuto otázku záporně.

Proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu podali žalovaní, řádně zastoupeni advokátem, včas dovolání, uplatňující dovolací důvod podle § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř. Podle dovolatelů rozhodnutí o zabrání věci bylo podle tehdy platných předpisů trestního práva možné i po smrti pachatele. Rozhodná je ovšem podle dovolatelů presumpce správnosti rozhodnutí příslušného státního orgánu (bývalého státního notářství, popřípadě soudu), jakož i okolnost, že v době uzavírání kupní smlouvy s žalovanými nebyla správnost žádného z těchto rozhodnutí zpochybněna (to platí i o administrativním rozhodnutí o realizaci sporného majetku a jeho převzetí státem). Nelze proto dojít k závěru, že žalovaní nabyli nemovitosti v rozporu s tehdy platnými předpisy.

Podle článku II odst. 4 zákona č. 238 /1995 Sb. Nejvyšší soud dokončí podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 1995 řízení o dovolání, která nebyla pravomocně skončena k témuž datu.

Přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu je dána výrokem podle § 238 odst. 2 písm. a) o. s. ř. Z povahy věci mohou proto dovolatelé správnost rozsudku odvolacího soudu zpochybnit pouze úspěšnou kritikou právního posouzení, jež měl odvolací soud za významné, tedy pouze prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř., a to za předpokladu, že právě na tomto právním posouzení rozhodnutí odvolacího soudu spočívá. Protože z obsahu spisu se nepodávají vady řízení, jež by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, ke kterým

dovolací soud hledí z úřední povinnosti (a které jinak zakládají dovolací důvod podle § 241 odst. 2 písm. b/ o. s. ř.), je revize právního přezkoumání věci odvolacím soudem (v určených právně významných otázkách) jediným dovolacím důvodem, který je žalovaným k dispozici. Tomuto požadavku dovolání vyhovuje, neboť žalovaní jiný dovolací důvod ani neuplatňují; správnost rozsudku odvolacího soudu ovšem zpochybňují jen prostřednictvím první z vymezených právních otázek. Odtud vyplývá, že dovolací soud je oprávněn prověřit správnost rozsudku odvolacího soudu jen se zřetelem k závěru, že zákonná podmínka "nabytí nemovitosti v rozporu s tehdy platnými předpisy", vyjádřená v § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., je v dané věci naplněna tím, že před převodem vlastnictví části nemovitosti na žalované neměl stát souhlas žalobců jako dědiců po původním vlastníku J. M.

Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu i rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

Z odůvodnění:

Restituční nárok oprávněné osoby vůči fyzické osobě zákon č. 229/1991 Sb. buduje na dvou předpokladech. Jednak musí být prokázáno, že nemovitosti přešly na stát (jinou právnickou osobu) na základě některého z právních titulů, či faktických aktů, jež jsou taxativně vymezeny v § 6 odst. 1 tohoto zákona, jednak musí být splněna podmínka vyjádřená v § 8 odst. 1 tohoto zákona, že fyzická osoba nabyla nemovitosti od státu buď v rozporu s tehdy platnými předpisy, nebo na základě protiprávního zvýhodnění. Nárok na určení přechodu vlastnického práva k nemovitosti, která je ve vlastnictví nebo v užívání fyzické osoby, tedy předpokládá současně existenci restituční skutkové podstaty a naplnění specifických podmínek, za nichž nemovitosti fyzická osoba získala od státu. Negativní závěr o existenci jednoho či druhého předpokladu s sebou nutně nese posouzení uplatněného nároku jako nedůvodného.

Odvolací soud založil své právní posouzení věci na logicky chybném východisku, jestliže podmínku "nabytí věci v rozporu s tehdy platnými předpisy" zkoumal na podkladě skutkových okolností, které doprovázely restituční skutkovou podstatu, tj. převzetí nemovitostí státem. Zákonné předpoklady nároku oprávněné osoby vůči osobě fyzické jsou vybudovány na vzájemně oddělených skutkových okolnostech. První předpoklad, tj. restituční skutková podstata, se svými skutkovými poměry odvíjí od vztahu původní vlastník - stát, druhý předpoklad, vyjádřený okolnostmi spojenými s převodem nemovitosti ze státu na fyzickou osobu, pak jen od vztahu stát - fyzická osoba (nabyvatel).

Restituční skutkové podstaty vymezené v ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. předjímají z větší části z hlediska dobových právních předpisů v právu existující nabývací tituly (zejména § 6 odst. 1 písm. a/ až n/ zákona č. 229/1991 Sb.). Současně ovšem zákon zmírňuje majetkové krivdy nastalé v poměrech původních vlastníků prostě tím, že stát si počínal protiprávně z titulu svého mocenského postavení a k převzetí nemovitostí neměl vůbec žádný právní důvod (§ 6 odst. 1 písm. p/ zákona). V těchto případech je zjevné, že stát byl - i z hlediska platných předpisů - nevlastníkem, ovšem jako vlastník se choval a své postavení často zdánlivě legalizoval zápisem do evidence nemovitostí. Převáděl-li pak nemovitosti na fyzické osoby, pak logicky vždy - nazíráno následky absolutní neplatnosti právního úkonu -jako nevlastník.

Od skutkových okolností, jež provázely přechod nemovitostí na stát (§ 6 odst. 1, věta druhá, zákona č. 229/1991 Sb.) a jež pojmově patří do restituční skutkové podstaty, jest ovšem odlišit ty okolnosti, které vytvářejí obsah právního vztahu mezi státem a nabyvatelem - fyzickou osobou. Zákonná podmínka vyjádření v ustanovení § 8 odst. 1 jako "nabytí v rozporu s tehdy platnými předpisy" je skutkově a ovšem i právně vyjádřena skutečnostmi, které se spojují právě s tímto právním vztahem. Posouzení otázky, zda stát nabyl nemovitosti od původního vlastníka v souladu s tehdy platnými předpisy či v rozporu s nimi (např. § 6 odst. 1 písm. p/ a r/ citovaného zákona), do tohoto rámce

nezapadá a má proto význam jen z hlediska restituční skutkové podstaty. Okolnost, zda stát převedl na žalované vlastnické právo coby vlastník či nevlastník, je tedy právně bezvýznamná z hlediska zkoumání toho, zda žalovaní nemovitosti nabyli v rozporu s tehdy platnými předpisy. Ostatně konstrukce této podmínky v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. je bezpochyby vybudována právě na předpokladu, že postihuje také situace, kdy stát převáděl nemovitosti nejso skutečným (ve smyslu legálním) vlastníkem. Kdyby měl platit opak, bylo by zjevně nadbytečné znovu tuto podmínku (nabytí v rozporu s tehdy platnými předpisy) opakovat jako předpoklad nároku na určení přechodu vlastnického práva vůči fyzické osobě.

Je-li z hlediska zkoumání podmínky “nabytí nemovitosti v rozporu s tehdy platnými předpisy” právně bezvýznamné, zda stát při převodu nemovitosti na fyzickou osobu byl skutečným vlastníkem či nikoliv, pak z toho v dané věci plyne, že je z tohoto hlediska právně bezvýznamné i vyřešení otázky, zda zabránění majetku vyslovené v trestním řízení proti J. M. bylo způsobilým právním titulem přechodu sporných nemovitostí na stát.

Jestliže odvolací soud toto posouzení naopak za právně významné považoval, přičemž na něm své rozhodnutí založil, nelze dojít k závěru, že jeho rozsudek je správný. Dovolací soud proto podle § 243b odst. 1, 2 o. s. ř. zrušil rozsudek odvolacího soudu a rovněž soudu okresního neboť důvody zrušení rozsudku odvolacího se plně vztahují i na rozhodnutí soudu prvního stupně.

Právní názor dovolacího soudu je pro soud prvního stupně (odvolací soud) závazný (§ 243d o. s. ř.).